

tarafından inşa ettirilen Delhi'deki türbesi mimari bir şaheserdir.

Hümâyün, saltanatı boyunca ülke top- raklarını genişletmeye çalışan faal bir devlet adamı ve cesur bir kumandan ola- rak tanınmıştır. Bazı kaynaklarda dindar- lığından bahsedilmektedir. Hümâyün baş- ta Dînpenâh Kalesi olmak üzere Delhi, Gvalyor ve Agra'da birçok mimari eser yaptırmıştır. Edebiyatla da ilgilenmiş ve yazdığı şiirler bir divanda toplanmıştır. Ayrıca onun adına bazı eserler kaleme alınmıştır; kız kardeşi Gülbeden Be- güm'ün *Hümâyünnâme*'si onun faali- yetlerini anlatmaktadır. Teyzesinin çocu- ğu ve *Târîh-i Reşîdî* müellifi Haydar Mir- za, Hândmîr, Cevher Âftâbecî ve Bayezid Beyat da bu dönemin önde gelen tarihçi- lerindedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Bâbü, *Vekâyi'* (Arat), II, 239-240, 246, 259 vd.; Seydi Ali Reis, *Mir'ât-ı Memâlik*, İstanbul 1313, s. 43 vd., 51-52, 55 vd.; Bedâünî, *Munta- khabu't-tawârih* (trc. G. S. A. Ranking), Delhi 1986, I, 600-601, ayrıca bk. İndeks; Gülbeden Be- güm, *Hümâyünnâme* (trc. Abdürreb Yelgar – Eymen Manyas), Ankara 1944; Ebû'l-Fazl el-Allâ- mî, *The Akbar-nâmâ* (trc. H. Beveridge), New Delhi 1987, I, 654-656, ayrıca bk. İndeks; Cev- her Âftâbecî, *Tezkiretül'vâkıfât: Private Mem- oirs of the Moghul Emperor Humâyün* (trc. Ch. Stewart), London 1832; Syad Muhammad Latif, *Lahore: Its History and Antiquities*, Lahore 1892, s. 22-25; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetu'l- havâîr*, IV, 389-392; S. K. Banerji, *Humâyün Badshah*, I-II, London 1938-41; a.mlf., "The Capture of Qandahar by Humâyün", *Journal of the United Provinces Historical Society*, sy. 131, Calcutta 1940, s. 39-50; Bayur, *Hindistan Tarihi*, II, 34-62; S. Ray, *Humâyün in Persia*, Calcutta 1948; I. Prasad, *The Life and Times of Humâyün*, Calcutta 1955; Riazul Islam, *Indo- Persian Relations: A Study of the Political and Diplomatic Relations Between The Mughul Empire and Iran*, Lahore 1970, s. 24-47, 196-201; B. Gascoigne, *The Great Moghuls*, New York 1971, s. 47-75; Ahmet Asrar, *Kânüni Devrinde Osmanlıların Din Siyaseti ve İslâm Âlemi*, İs- tanbul 1972, s. 175 vd.; Abdülmün'im en-Nemr, *Târîhu'l-İslâm fi'l-Hind*, Beyrut 1401/1981, s. 240-243; Erdoğan Merçil, *Müslüman-Türk Dev- letleri Tarihi*, İstanbul 1985, s. 342-344; *History of India*, III, 224-242; V, 263-276; Naimur Rah- man Farooqi, *Mughal-Ottoman Relations*, Del- hi 1989, s. 14-17; Azmi Özcan, *Pan-İslâmizm: Osmanlı Devleti Hindistan Müslümanları ve İngiltere (1877-1914)*, İstanbul 1992, s. 10-11; G. D. Lowry, "Humayun's Tomb, Function and Meaning in Early Mughal Architecture", *Mu- qarnas*, IV, Leiden 1990, s. 133-148; Mirza Ba- la, "Hümâyün", *İA*, V/1, s. 628-631; Şerafettin Turan, "Seydi Ali Reis", a.e., X, 529-530; S. Digby, "Humâyün", *El²* (İng.), III, 575-577; A. S. Bazmee Ansari, "Husayn Shâh Arghûn", a.e., III, 632-633.

ENVER KONUKÇU

HÜMÂYÜN ŞAH BEHMENÎ

(همايون شاه بهمنی)

(ö. 865/1461)

Behmenî hükümdarı
(1458-1461).

Hindistan'ın güneyinde Dekken'de hü- küm süren Behmenîler'in on birinci sul- tanıdır. Alâeddin II. Ahmed'in büyük oğlu olup onun ölümünden sonra yerine geç- ti. Bazı emîrler küçük kardeşi Hasan'ı hü- kümdar yapmak istedilerse de o daha hız- lı davranıp tahta çıkmayı başardı (5 Ce- mâziyelevvel 862/3 Nisan 1458). Cesaret ve kabiliyetiyle duruma hâkim olduktan sonra Bîcâpûr Valisi Mahmûd-ı Gâvân'ı başvezirliğe getirerek geniş yetkilerle ve- kil-i saltanat tayin etti.

Hümâyün Şah'ın kısa süren dönemi da- ha çok iç barışı korumak ve saltanatına son vermeyi amaçlayan ayaklanmaları bastırmakla geçti. Henüz kendisi tahta çıkmadan Nâlkünde'de (Nâlgonda) sultan- lığını ilân eden kayınbiraderi Celâl Han ve oğlu İskender Han'ı Mahmûd-ı Gâvân ve Hâce-i Cihân Türk'ün de bulunduğu or- duyu bizzat yöneterek bozguna uğrattı, böylece büyük bir tehlikeden kurtuldu. Bu sırada Hümâyün Şah'a Karşı Celâl Han'la İskender'i destekleyen Devarkondalılar da 1459'da Behmenî kuvvetleri tarafından köy ve kasabaları yakılıp yıkılmak suretiyle cezalandırıldı. Bu arada daha önce hap- se atılmış olan Hasan Han, Yûsuf Türk ve Habîbullah tarafından hapisten çıkarılın- ca tekrar saltanat davasına kalkıştı. Hü- mâyün Şah'ın bir ordu göndermesi üzeri- ne de Bîr Kalesi'ne kaçtı ve kendini sultan ilân ettikten sonra Habîbullah'ı başvezir-liğe, Yûsuf Türk'ü de başkumandanlığa getirdi. Hasan Han, Hümâyün'un eline geçtiği takdirde başına gelecekleri bildi- ğinden Vicayanagar'a çekildi. Ancak bu- rada Bîcâpûr Valisi Sirâc Han Cüneydî ta- rafından veziri Habîbullah'la birlikte hile ile ele geçirilerek başşehir'e gönderildi. Çok sert davranan Hümâyün, Hasan Han'ı aç kaplanlara parçalattığı gibi yüzlerce ta- raftarını da vahşice öldürttü.

Saltanat dönemi çok kanlı olaylar ve ka- rışıklıklarla geçen Hümâyün Şah 28 Zilka- de 865'te (4 Eylül 1461) hizmetçisi tarafın- dan zehirlenerek öldürüldü; türbesi Beh- menîler'in ikinci başşehirleri olan Bîder'- dedir (Muhammedâbâd). Firişte gibi dö- nemin tarihçileri ondan zalim diye bah- sederler; şair Nâzirî de ölümüne "zevk-i cihân" (865/1461) terkibiyle tarih düşür- müştür. Veziri Mahmûd-ı Gâvân ise "sal-

tanat bahçesinin gülü" diye nitelendirip dürüst ve nazik bir kişiliğe sahip oldu- ğu- nu söyler ve onu istikrarı temin eden sul- tan diye tanıtır.

BİBLİYOGRAFYA :

Bayur, *Hindistan Tarihi*, I, 430; H. K. Sherwa- ni, *Mahmud Gawan, The Great Bahmani Wazir*, Allahabad 1941, s. 94-96; a.mlf., *The Bahmânîs of Deccân*, Hyderabad-Deccan 1953, s. 228, 244, 257-275; a.mlf., "The Bahmani Kingdom", *CHIn.*, V, 990-993; G. Yazdani, *Bidar: Its History and Monuments*, Oxford 1947, s. 132-134; T. W. Haig, *Turks and Afghans*, New Delhi 1965, s. 411-412; J. Burton-Page, "Humâyün Shâh Bahmani", *El²* (İng.), III, 577.

ENVER KONUKÇU

HÜMÂYÜNNÂME

(همايوننامه)

Alâeddin Ali Çelebi'nin
(ö. 950/1543)

yaptığı *Kelile ve Dimne* tercümesi
(bk. ALÂEDDİN ALİ ÇELEBİ).

HÜMEZE SÜRESİ

(سورة الهمة)

Kur'an-ı Kerim'in
yüz dördüncü süresi.

Mekke döneminde nâzil olmuştur. Do- kuz âyet olup fâsıla*sı yalnızca "ه، ه" harfleridir. Nüzül sırası itibarıyla otuz ikinci süredir. Süre ismini 1. âyette geçen, "baş- kalarını arkadan çekiştirip kötümeyi huy edinen kimse" anlamındaki hümeze keli- mesinden alır. Aynı âyette yer alan lüme- ze ise "insanları yüzlerine karşı ayıplayıp küçük düşürmeyi huy edinen kimse" de- mektir. Kaynaklar sürenin Mekki oldu- ğunda ittifak etmişlerdir (Süyûtî, *el-İtkân*, I, 29, 31, 81, 82). Kıyâme süresinden son- ra, Mürselât süresinden önce nâzil oldu- ğuna dair rivayetler dikkate alındığında

Nesh hattıyla yazılmış Hümeze süresi

